

TROMS

Arkeologiske rapporter fra
Norges arktiske universitetsmuseum

2026

Kokegroper, stolper og grøft fra jernalderen i Kongsvikdalveien.

Id 320234, Tjeldsund kommune

Janne Oppvang

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Tromsø 2026

Arkeologiske rapporter fra Norges arktiske universitetsmuseum, UiT Norges arktiske universitet

ISSN: 2535-4248 (elektronisk utgave)

Utgiver: Septentrio Academic Publishing, Tromsø, Norway

Redaksjon: Anja Roth Niemi og Janne Oppvang

DOI: <https://doi.org/10.7557/j946w577>

Foto: Norges arktiske universitetsmuseum - UiT Norges arktiske universitet

Kart og illustrasjoner: Erik Kjellman

Fotogrammetri: Alice Sunde Kvalheim/Erik Kjellman

Prosjektet er bekostet av Skanska Norge

Forsidefoto: Oversiktsbilde av sjakt 2, sett mot sørvest og Kongsvik kirkegård. Fotograf: Janne Oppvang.

Rapporten er lisensiert under en [Creative Commons Navngivelse-DelPåSammeVilkår](#) (CC BY-SA). Lisensen tillater andre å tilpasse og bygge videre på arbeidet så lenge det krediteres og lisensieres videre på samme måte.

**Kokegroper, stolper og grøft fra
jernalderen i Kongsvikdalveien
Id 320234, Tjeldsund k.**

Janne Oppvang

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Lokalitet: Kongsvikdalveien

Id.nr.: Id 320234

Kulturminnetype: Bosetning-aktivitetsområde

Undersøkelsesår: 2024

Areal: Avtorvet 16 m2/ utgravd 4 m2

Tiltakshaver: Skanska Norge

Kommune: Tjeldsund

Fylke: Troms

Gnr/bnr: 167/8, 167/32 og 167/156

Koordinater: UTM Sone 33: N:7606619, Ø: 550721

Feltleder: Alice Sunde Kvalheim

Prosjektansvarlig: Janne Oppvang

Rapport: Janne Oppvang

Dato: 13.01.26

Prosjektnr.: 101263101

Ephorte: 2024/7566

Aksesjonsnr.: 2024/34

Fotobase: TSAD130

Gjenstandsbasis: Ts16373

Nøkkelord: Arkeologi, arkeologisk utgravning, jernalder, kokegrop, stolpehull

Keywords: Archaeology, Archaeological excavation, Iron Age, cooking pit, posthole

Sammendrag

Det ble undersøkt ni arkeologiske strukturer på lokaliteten. Den nordlige delen av feltet hadde kokegropaktivitet, mens i sør ble det funnet stolpehull, staur og en grøft. Kokegropene er små og dateres til siste del av førromersk jernalder. De øvrige strukturene er stolper, staur og en grøft. Disse ser ikke ut til å ha noen relasjon til hverandre og ligger ikke organisert slik man ville forvente om de var del av en bygning eller konstruksjon. De har dateringer til ulike deler av førromersk jernalder, romertid og folkevandringstid.

Strukturene på lokaliteten er rester etter sporadisk og ulik bruk i flere ulike perioder i jernalderen. Noe av aktiviteten har trolig en sammenheng med aktiviteten på lokaliteten Kongsvik kirkegård (id. 272598).

Summary

Nine archaeological structures were investigated at the site. The northern part of the field showed evidence of cooking pit activity, while in the southern part, postholes, stakes, and a ditch were found. The cooking pits are small and date to the latter part of the Pre-Roman Iron Age. The remaining structures consist of posts, stakes, and a ditch. These do not appear to be related to each other and are not organized in a way that would suggest they were part of a building or construction. They are dated to various parts of the Pre-Roman Iron Age, the Roman Period and the Migration Period.

The structures at the site represent traces of sporadic and varied use during different periods of the Iron Age. Some of this activity is likely connected to the activity at the Kongsvik Cemetery site (ID 272598).

INNHOOLD

Innledning.....	1
Bakgrunn for undersøkelsene	1
Forundersøkelser	1
Berørte kulturminner	2
Beliggenhet og kulturmiljø.....	3
Målsetting.....	5
Gjennomføring	5
Undersøkelsesmetode og dokumentasjon	6
Kildekritiske forhold.....	6
Observasjoner og resultater	6
Sjakt 1.....	8
Kullfleck	8
Kokegroper	9
Avkreftede strukturer	11
Prøver fra sjakt 1	11
Sjakt 2.....	12
Stolper og staur	13
Grøft	14
Prøver fra sjakt 2	15
Diskusjon.....	16
Kronologi på lokaliteten.....	16
Lokal kontekst	16
Oppsummering.....	17
Litteratur	18
Vedlegg.....	18

INNLEDNING

BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSENE

Lokalitet id 320234 Kongsvikdalveien lå i parsell 8 for prosjektet E10 Hålogalandsvegen, i et område der E10-traseen krysser Kongsvikdalen i en kort dagsone mellom tunnelene Kongsviktindtunnelen og Norddalstunnelen. Fra begge tunnelene ble det tatt ut sprengstein som måtte fraktes ut fra Kongsvikdalen for så å benyttes i andre strekninger i prosjektet. Dalen fikk dermed betydelig anleggstrafikk, noe den opprinnelige veien var ikke dimensjonert for. Veien var også i bruk av beboere i boligfeltet i dalen, herunder mange barnefamilier. Av hensyn til dette mente tiltakshaver Skanska at det var behov for en midlertidig vei. De mente også at det var nødvendig å skille mellom anleggstrafikk og boligfeltbruk, med et fysisk skille mellom dagens vei og den midlertidige vegen i form av jerseyblokker eller tilsvarende.

Tiltaket gjøres i forbindelse med arbeid med Hålogalandsvegen, men er utenfor plangrensen. Behovet for veg kom etter at planen var vedtatt. Troms fylkeskommune foretok en registrering i planlagt vegtrase i slutten av mai 2024, der det ble påvist flere automatisk fredete strukturer i sjaktene. Etter å ha informert tiltakshaver om funnene, mottok Troms fylkeskommune en søknad om dispensasjon fra kulturminneloven §8 første ledd fra tiltakshaver.

I brev av 31.05.24 anmoder Troms fylkeskommune Norges arktiske universitetsmuseum om faglig tilrådning i saken. Siden det haster for entreprenør Skanska å komme i gang med utvidelsen, ber Troms fylkeskommune om tilrådning, budsjett og prosjektplan, samt vedtak fra RA om kostnader, innen 20. juni 2024.

Faglig tilrådning, prosjektplan og budsjett ble oversendt Troms fylkeskommune og Riksantikvaren 12.juni 2024. I brev av 19. juni 2024 ble vedtak om innvilgelse for dispensasjon fra kulturminnelovens §8 første ledd, og vedtak om kostnader og omfang av arkeologisk undersøkelse jf. Kulturminnelovens §10 oversendt Norges arktiske universitetsmuseum. Prosjektet med budsjett ble akseptert av tiltakshaver 26. juni 2024.

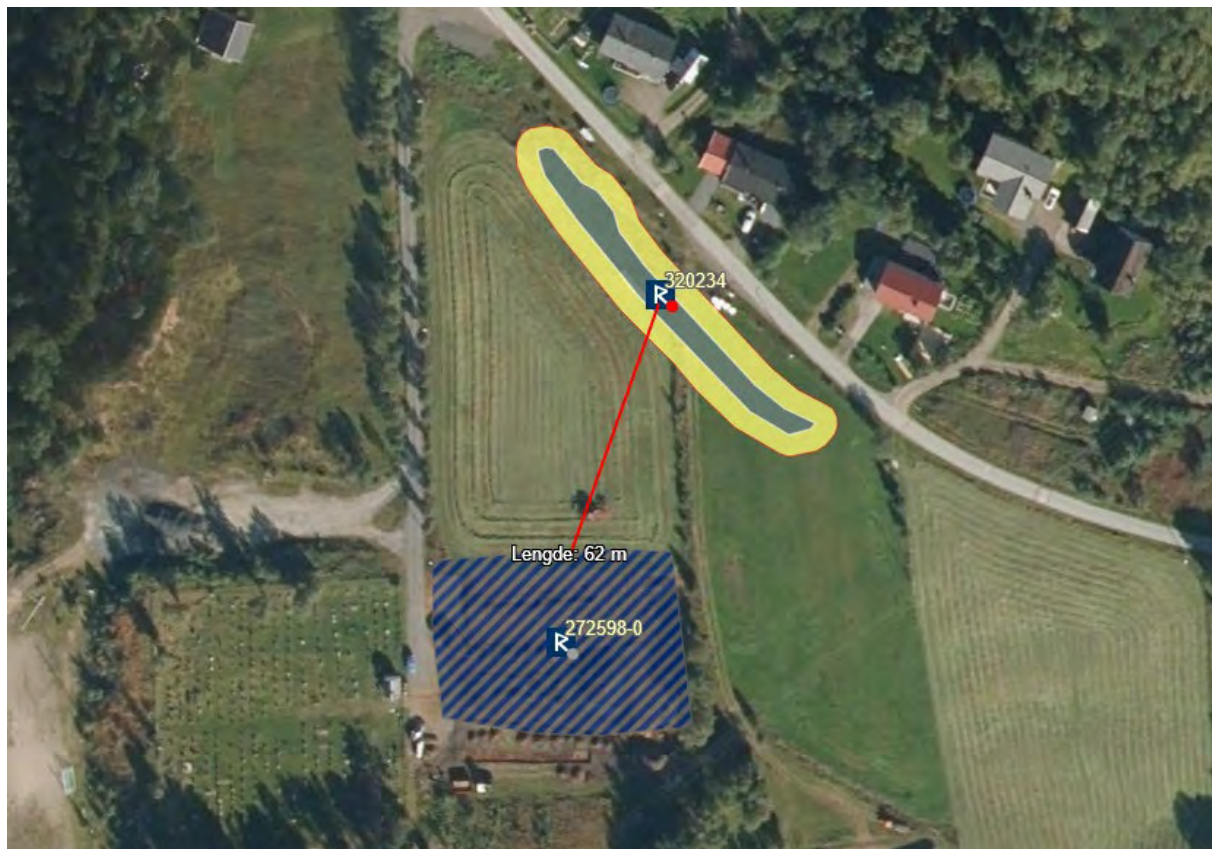
Forundersøkelser

Registreringen ble som nevnt over utført i mai 2024 av Troms fylkeskommune. Det ble åpnet to sjakter ved hjelp av gravemaskin, der matjorden ble fjernet ned til sandholdig undergrunn. Sjaktene omfatter det meste av lokaliteten som ligger innenfor det planlagte tiltaket. Det ble registrert fem kullholdige strukturer, hvorav to er registrert som sikre kokegroper (struktur 133 og 136), to er runde nedgravninger med kullholdig fyll (struktur 134 og 135), og en er mindre med kullholdig fyll og av mer usikker funksjon (struktur 128). Sistnevnte er omgitt av flere staurhull/små stolpehull, der noen var kullholdige. Sør for dette komplekset kom det fram en grøft som var orientert i VSV-NØN-retning (struktur 121). Grøfta inneholdt humusholdig sand og kullpartikler/-linser og noen få steiner og ble tolket til å kunne representere en veggrøft fra langhus. Det ble også påvist flere små fyllskifer av uviss funksjon og alder.

Berørte kulturminner

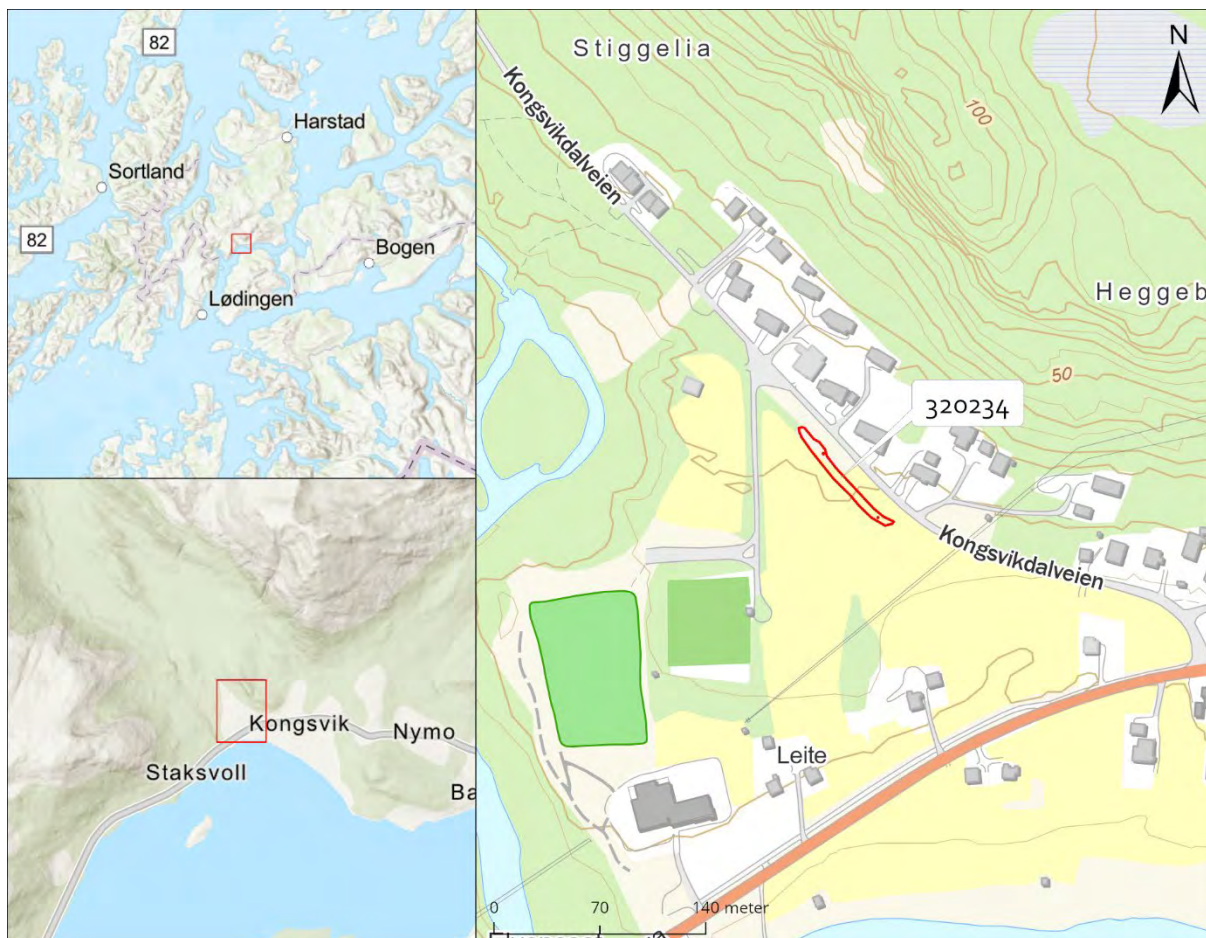
Den berørte lokaliteten, id. 320234 er i Askeladden avgrenset som et 503 m² stort, ca. sju meter bredt og ca. 87 meter langt område som strekker seg i NV-NØ retning og parallelt med veien.

I beskrivelsen i Askeladden er det notert at kulturminnets avgrensning reflekterer det sjakte arealet. Aktivitetsområdets faktiske omfang er sannsynligvis betydelig større. Kun et jorde skiller denne lokaliteten fra Id. 272598 – Kongsvik kirkegård og de to er sannsynligvis del av det samme kulturmiljøet (Figur 1).

Figur 1 Tidligere undersøkt lokalitet id 272598 og den omsøkte lokaliteten id 320234, kart mot nord. Det er sannsynlig at begge lokaliteter inngår i samme kulturmiljø, som har omfattet bosetting og produksjonsvirksomhet i eldre jernalder. Kart hentet fra prosjektpånen for undersøkelsen (Niemi, 2024).

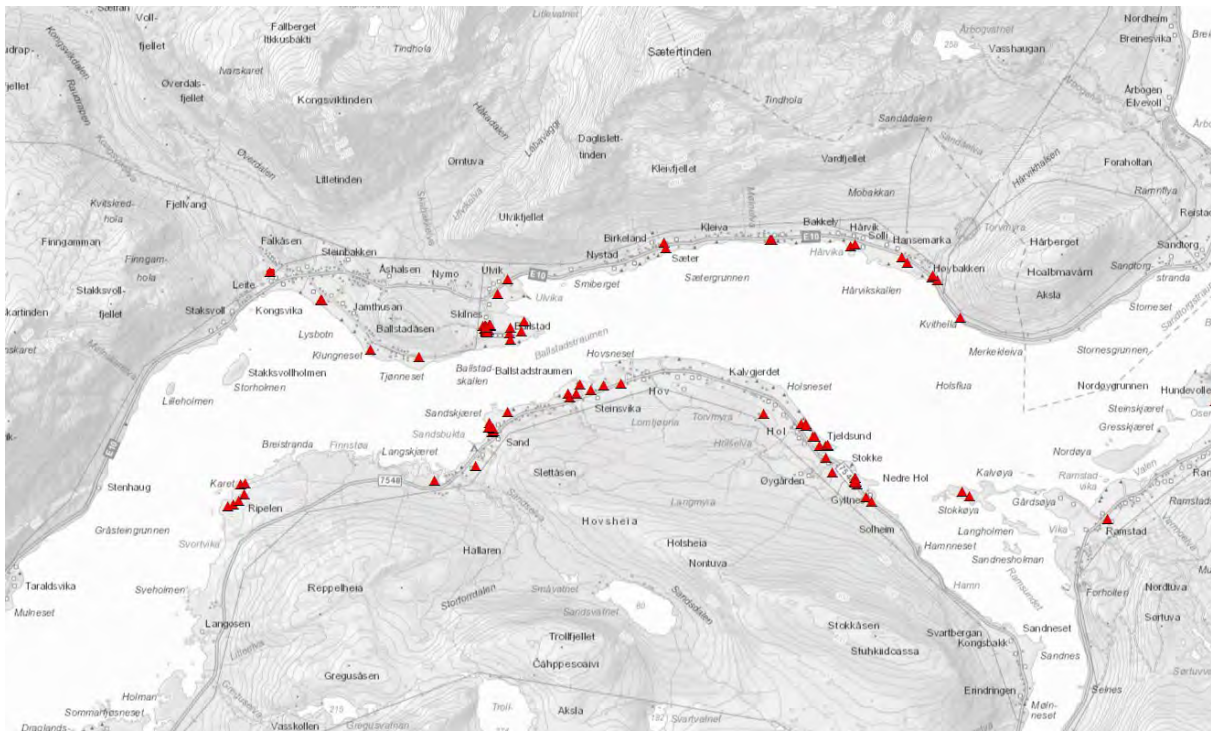
BELIGGENHET OG KULTURMILJØ

Figur 2 Lokalitetens beliggenhet ved Tjeldsundet, sør for Harstad.

Kongsvik ligger ca. 37 km sør for Harstad langsmed Tjeldsundet i Tjeldsund kommune (**Figur 2**). Bygda ligger vest for Ballstadåsen og Ballstad, som er en nordlig utstikker i Tjeldsundet. Lokaliteten ligger like vest for Kongsvikveien i et dalføre mellom Kongsviktinden og Mølnskartinden. Området består av dyrket mark og slåttemark og er relativt flatt med en sørøstlig avgrensning mot kanten av en terrasse som heller nedover mot sør og øst, og mot id 272598. Lokaliteten ligger langsmed veien, men den ligger også i et skille mellom dagens innmark mot sør og vest, og utmark mot nord og nordøst (figur 1).

Ved Ballstadstraumen er Tjeldsundet på sitt smaleste. Straumen kan ha vært viktig for fortidig bosetning. På begge sider av sundet er det her rike arkeologiske funn og mange kjente lokaliteter fra jernalder (**Figur 3**). Sagatekster, løsfunn, kjente og undersøkte kulturminner bekrefter at Tjeldsundet hadde en sentral betydning i jernalderen. Kontroll over ferdsel gjennom sundet og et rikt jordbrukslandskap ga mulighet for etablering av mektige slekter.

Figur 3 Kjente lokaliteter med datering til jernalder i nærheten av Kongsvik og rundt Ballstadstraumen. Kilde: Askeladden

Prosjektplanen beskriver kunnskapsstatus for området og teksten under er hentet derifra (Niemi, 2024). Fram til for et par tiår siden var det meste av kunnskapen om jernaldersamfunnet rundt Tjeldsundet basert på gravmateriale, hvorav noe er av meget omfattende karakter. De siste årene har det imidlertid blitt utført flere arkeologiske undersøkelser langs Tjeldsundet, som også har omfattet bosetninger og ulike aktivitetsspor fra jernalder. I årene 2020-22 undersøkte Universitetsmuseet i forbindelse med Hålogalandsveg-prosjektet to lokaliteter fra jernalder i området (Oppvang m. fl. 2025). Lokaliteten på Haubakken øst i Hårvika (id. 215473) viste seg å bestå av rydningsrøyser, et par kokegroper og groper med uvisst funksjon, hvorav flere av disse ble datert til førromersk jernalder. Lokaliteten Gausvik 4 (id 214632) oppviste ovnsanlegg, stolpehull og ulike anlegg som trolig gjenspeiler et produksjonsområde fra eldre jernalder. Lokaliteten Gausvik 5 (240878) var en liten lokalitet som var registrert til steinalder, men som oppviste kokegroper og stolpehull datert til førromersk jernalder.

I 2023 ble en lokalitet på Rødskjær, noen kilometer øst for Kongsvik, undersøkt (id 230431). Undersøkelsen av dekket et svært høyt antall strukturer og anlegg innenfor et relativt avgrenset område, omfattende kokegroper, stolpehull, vegg-grøfter, ildsteder og ovner. Plassering og utforming av anlegg viser at det dreier seg om rester av et ringformet tunanlegg, bestående av 15-16 stolpebygde rektangulære hus, som var plasserte rundt et ovalt tun. Anlegget ser ut til å ha vært i bruk i romertid (250-400 evt.), men det er også indikasjoner på seinere aktivitet i vikingtid.

Noen hundre meter vest for Rødskjær ligger Sandtorg, hvor det nylig har blitt påvist handelsvirksomhet tilbake til yngre jernalder. Sandtorg ser ut til å kunne være Nord-Norges eldste kjente handelssted (Krokmyrdal, 2020).

I området Hårvika-Ballstad-Kongsvik er trolig det mest kjente funnet den såkalte Kongsvikskatten, som ble oppdaget i 1744 av to barn, visstnok på Gullåsen (derav navnet). Funnstedet ligger ca. 1,5 km sørøst for lokaliteten og på vestsida av Ballstadåsen. Funnet inneholdt opprinnelig gulleperler, «store som spurveegg», vindinger av betalingsring, korsformet plate, minst 11 små gullbilder og flere små båtfigurer av løvtynt gull. På Ballstad er det registrert flere gravrøyser, bauta, kulturlag fra jernalder og gårdshaug. I Hårvika, øst for Ballstad, er det kjente graver og gårdshauger. En av gravene inneholdt to runde bronsespenner og 92 glassperler.

At også Kongsvik har hatt jernalderbosetning av betydning, har blitt understreket gjennom

nylige registreringer og utgravninger de siste tiårene. I 2021 gjennomførte universitetsmuseet en arkeologisk utgravning ved Kongsvik kirkegård (lokalitet id 272598), omtrent 50-60 meter sør for den omsøkte lokaliteten (**Figur 1**). Det ble dokumentert to treskipete langhus, to ovnsanlegg, kokegroper og andre nedgravninger, som dateres til førromersk jernalder. Langhusene og et av ovnsanleggene ble bare delvis undersøkt, ettersom de strakk seg utover den nordlige avgrensningen for tiltaket og undersøkelsesområdet. Distribusjonen av anlegg viser at det trolig kan gjenfinnes ytterligere spor etter bosetting og aktivitet på det flate og dyrkede området som ligger mellom området som ble undersøkt i 2021 og fram til den omsøkte lokaliteten. Ut fra nærhet, topografiske forhold og sammensetning av påviste strukturer, er det sannsynlig at begge lokaliteter har inngått i samme kulturmiljø.

MÅLSETTING

I lys av det store antallet kjente kulturminner fra jernalder langs Tjeldsundet, er det påfallende få kjente kulturminner øst for Ballstadåsen, inkludert Kongsvika. Undersøkelsen ved Kongsvik kirkegård i 2021 viste imidlertid at det gode jordbrukslandet ved utløpet av Kongsvikdalen skjuler spor etter gårdsbosetting og produksjonsvirksomhet i eldre jernalder. Denne aktiviteten har trolig vært konsentrert til et flatt område som ligger ovenfor en terrasse som skrår ned mot havet i sørøst.

Det foreligger foreløpig ikke dateringer fra den omsøkte lokaliteten, som kan bekrefte en samtidig relasjon til bosetningen ved Kongsvik kirkegård. Nærhet, topografi og sammensetning av strukturer er likevel sterke indikatorer for at de to lokalitetene gjenspeiler samme kulturmiljø og inngår i et større bosetnings- og aktivitetsområde. Den omsøkte lokaliteten kan bidra til å belyse romlig organisering av jernalder-bosetningen.

Med dette som utgangspunkt vil undersøkelsen ha som målsetting å **kartlegge, datere og funksjonsbestemme de ulike typer aktivitetsspor og konstruksjonsspor for å undersøke og forstå organiseringen av produksjonsvirksomhet og relasjon til gård og boplass.**

GJENNOMFØRING

Undersøkelsen ble gjennomført i perioden 08.-13.07.2024 av Norges arktiske universitetsmuseum ved Janne Oppvang (prosjektleder) og Alice Sunde Kvalheim (utgravningsleder).

Forarbeid, feltarbeid og etterarbeid ble delt mellom deltagerne. Forarbeidet tilsvarte 15 t/2 dv. Feltarbeidet ble avkortet fordi det kom frem færre strukturer enn budsjettert for, og de som kom frem var ukompliserte. Totalt ble det utført 105 t (14 dv) av de budsjetterte 160 t (20 dv) i felt. Alice Sunde Kvalheim hadde innmålingsansvar og Janne Oppvang ledet feltarbeidet.

Etterarbeidet tilsvarte 75t/10dv, Alice Sunde Kvalheim hadde ansvar for Intrasis og innmålinger, Erik Kjellman har produsert kart og illustrasjoner mens Janne Oppvang har hatt rapportansvar.

Prosjektet ble gjennomført på kort varsel i løpet av fellesferien. Det ble leid inn en varebil som ble kjørt til og fra Tromsø. Det er få overnattingsmuligheter i området og vi ble innlosjert ved Tjeldsundbrua hotell, med ca. 30 min kjøretid fra felt. Utgravningsområdet lå like ved en stor bensinstasjon med offentlig toalett, og det ble ikke leid inn toalettfasiliteter. Det ble heller ikke leid inn brakke, og varebilen ble benyttet til pauser og noe kontorarbeid. Det meste kontorarbeidet samlet vi opp og utførte på Tjeldsundbrua hotell. Dette gikk fint i og med at vi kun var to personer og det var lett å holde oversikt over dagens fremdrift og strukturer.

Det ble ikke gjort noen fremstøt mot media eller sosiale medier, men vi fikk ett avisoppslag i Harstad Tidende i etterkant av prosjektet. Artikkelen ble publisert 03.08.24 under tittelen «Bygger midlertidig vei».

UNDERSØKELSESMETODE OG DOKUMENTASJON

Lokaliteten ble i stor grad flateavdekket i forbindelse med registreringene, og disse sjaktene ble stående åpne med strukturene dekket til. I den sørlige delen av sjakta kom det ved registreringen frem strukturer inn mot den vestre avgrensingen av sjakta under registreringen. I denne delen ble sjakta utvidet i et lite område vestover, innafor lokalitetens avgrensing (figur 4). Til denne utvidelsen ble det brukt et par timer med gravemaskin, som tiltakshaver stilte til disposisjon.

Alle strukturer ble dokumentert i horisontalt nivå med hjelp av GPS og fotogrammetri. Groper og enkle nedgravninger ble formsnittet, stolpehull og staur ble bokssnittet. Grøfta ble snittet på tre steder, hvorav to profiler ble dokumentert og prøver tatt ut. Alle profiler er dokumentert med fotogrammetri.

Figur 4 Sørlig del av sjakta (sjakt 2) slik den fremsto ved oppstart av undersøkelsen, sett mot sørøst. Strukturene er dekket til med fiberduk, torv og sand. Feltet ble utvidet mot høyre i bildet for å avdekke rundt den tildekte strukturen.

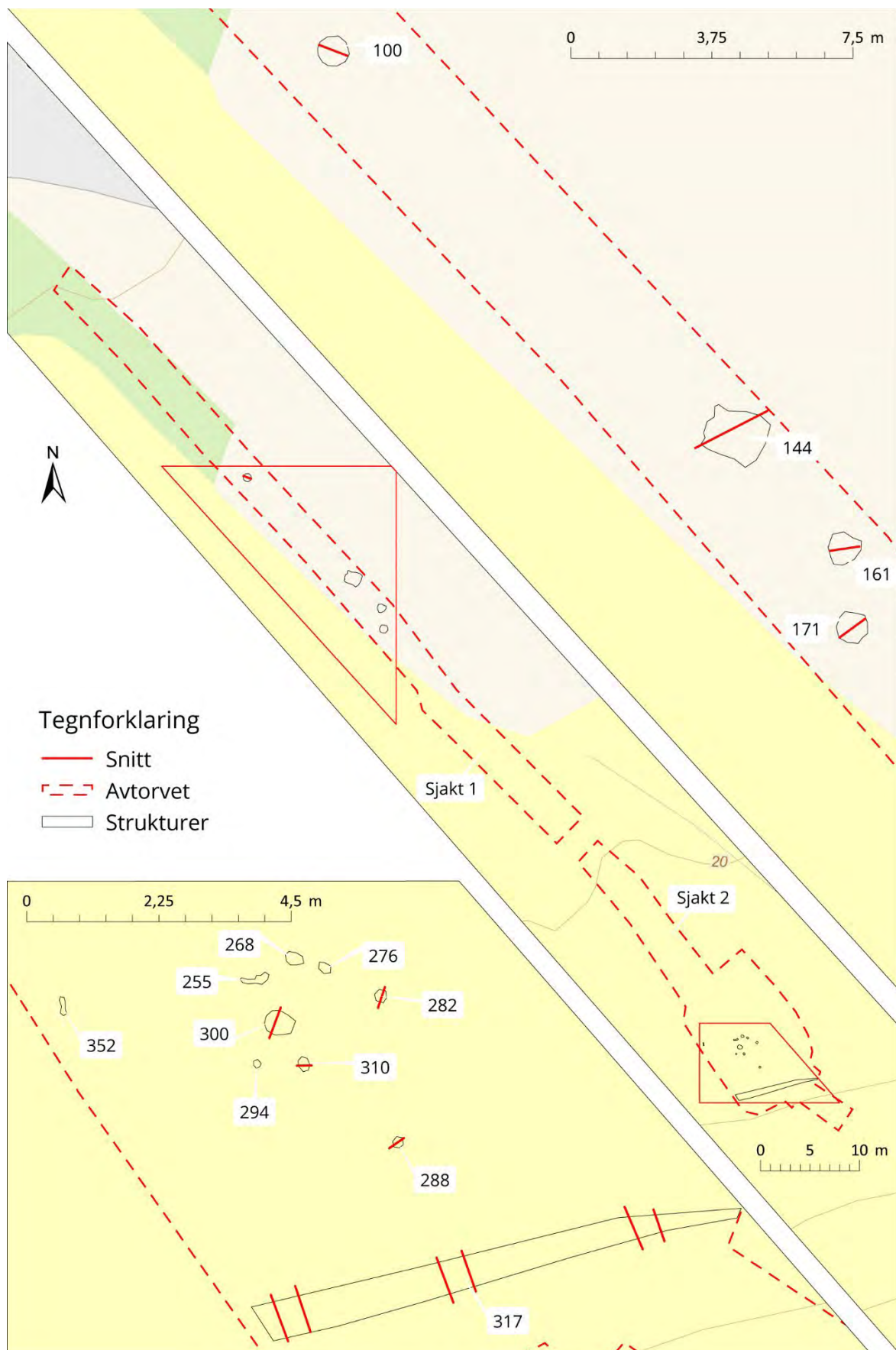
KILDEKRITISKE FORHOLD

Prosjektet ble som nevnt gjennomført på kort varsel i fellesferien og ingen av deltagerne var fullt ut opplært i bruken av de digitale dokumentasjonsmetodene. Det gikk likevel fint å gjennomføre prosjektet, da det ikke var komplisert arkeologi og det var tid til å prøve og feile litt.

OBSERVASJONER OG RESULTATER

Undersøkelsesområdet ved Kongsvikdalveien besto av to sjakter, sjakt 1 er den nordlige, sjakt 2 den sørlige. På figur 5 vises strukturene i sjakt 1 i den øvre høyre delen av kartet, og strukturene fra sjakt 2 i den nedre delen, mot venstre.

Området der lokaliteten lå var innmark og tykkelsen på torva varierte mellom 10 og 20 cm, under dette lå det et matjordslag iblandet sand og humus. Sjakt 1 lå i overgangen til utmark og matjorda her var 5-10 cm tykk. Sørøver økte tykkelsen på matjorda, og i den sørligste delen av sjakt 2 var den inntil 20 cm tykk. Sjaktene var avtorvet ned til sandundergrunn.

Figur 5 kart over undersøkelsesområdet, med innmålte strukturer markert ut. Strukturene i sjakt 1 vises i den øvre høyre delen av kartet, og strukturene fra sjakt 2 i den nedre delen mot venstre.

SJAKT 1

Sjakt 1 var 3,5 m bred og 76 m lang. Sjakta ble rensert over og inspisert, og områdene rundt strukturene ble rensert opp grundig. Til venstre på figur 6 kan man tydelig se hvor det er rensert og med det hvor strukturene ligger. Det var registrert seks strukturer i sjakt 1, vi undersøkte fem, hvorav en ble avskrevet og en struktur fra forundersøkelsen ble ikke gjenfunnet. En struktur lå for seg selv nord i sjakta (A100), mens de tre siste lå mer samlet (figur 6 til høyre). Tre tolkes som bunnen av kokegroper (A100, 144 og 171), selv om de i flere av tilfellene manglet skjørbrante steiner. En struktur tolkes som en kullfleck (A161). Strukturene redegjøres for under, gruppert etter tolkning.

Figur 6 Sjakt 1, til venstre vises A100 helt bakerst i bildet, deretter A144 i midten, og A161 fremst. Til høyre er ortofoto med plandokumentasjon av A 144, øverst, A161 i midten og A171 nederst i bildet.

Kullfleck

Etter rensing var **A161** synlig som en halvsirkulær kullholdig flekk og det ble antatt at strukturen var rund med en diameter på 80 cm (figur 7). Den sirkulære formen forsvant ved graving og strukturen viste seg å være en kullfleck på 60 cm x 40 cm. Kullaget var kun 2,5 cm dypt på det dypeste. Der det ikke var kull på toppen var det heller ingen ting lengre ned, det var heller ingen varmpåvirkede steiner. Det ble tatt ut en kullprøve, PK330. Strukturen tolkes som en kullfleck, trolig rester etter utkast fra en kokegrop.

Figur 7 A161 etter rensing til venstre og til høyre vises strukturen i profil, med en graveskje som markerer prøveuttak.

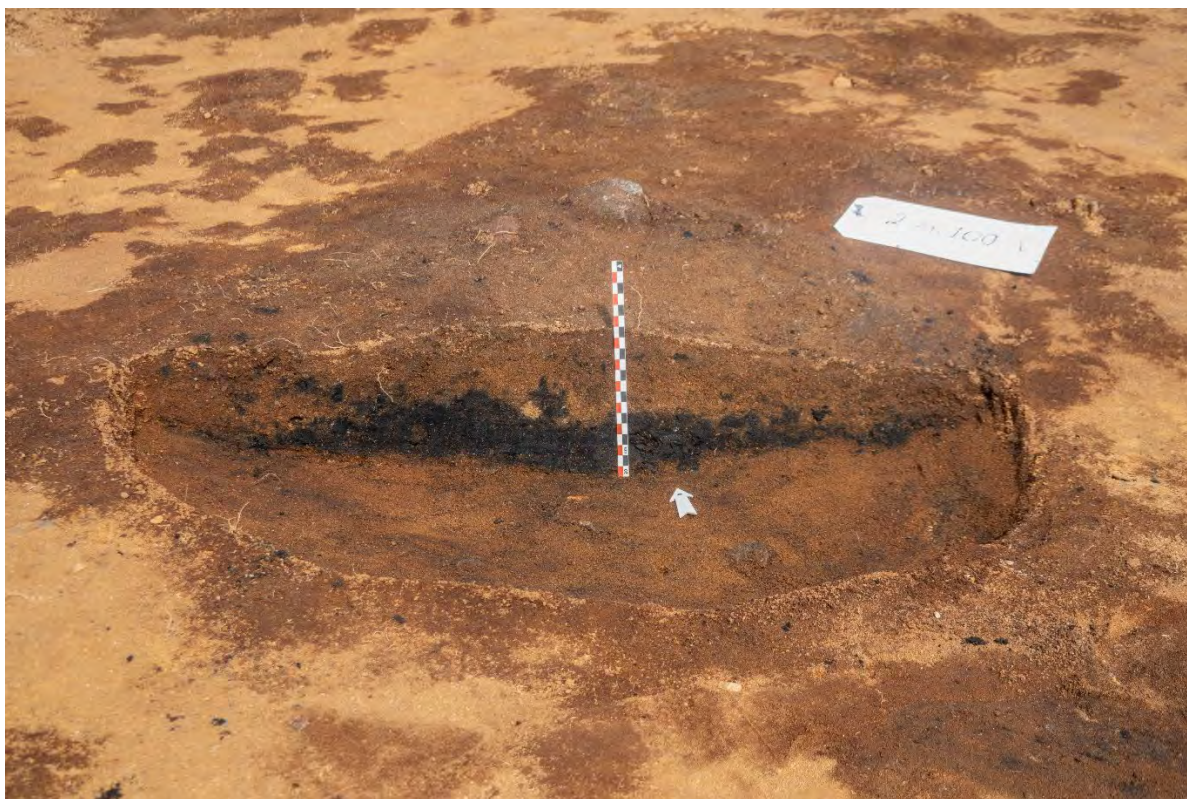
Kokegroper

A100

A100 er den eneste strukturen som vi med sikkerhet kan si er bunnen av en kokegrop. Den lå for seg selv helt nord i sjakt 1. Etter opprensing fremsto strukturen som en tydelig sirkulær form med kullflekker og skjørbrrente steiner i toppen og en kullrand rundt (figur 7). Den ble målt til 80 cm i diameter før snitting. Etter snitting så vi at omkretsen var noe mindre med 72 cm i diameter, i profil målte den 7 cm dyp på det tykkeste (figur 8). Det var store kullbiter i laget, og 5,8 kg varmepåvirket stein. Steinene lå helt i toppen i et sandholdig lag, iblandet kull. Lengre ned var det kraftig kullholdige masser, men ingen steiner. Det sandholdige laget med skjørbrrente steiner ligger oppå kullet, og kan tolkes som at det er fylt inn igjen etter bruk. Det ble tatt ut to kullprøver, en i plan og en i profil: PK239 og PK245.

Figur 8 A100, til venstre: Etter opprensing mot sørøst, til høyre: Strukturen underveis i gravingen, sett mot nord.

Figur 9 A100 ferdig sittet, formgravd og i profil, sett mot nord.

A144

På overflaten etter rensing fremsto A144 som en utflytende kullfleck med mål på ca. 180 cm x 190 cm. Formen er ikke tydelig avgrenset i plan og formen er uregelmessig (figur 8). Massene i flekken besto av kull og et lysere grå lag kullblandet sand med aske. Formgravingen viste at strukturen hadde en mindre utflytende form nedover i laget, og var godt avgrenset i bunn med et mer konsentrert kullag (figur 8 og 9). Dybden var på ca. 20 cm på det dypeste. Kullet i bunnen var kompakt og hadde en tydeligere avgrensning enn flekken øvrig. Det var ingen skjørbrante steiner, men et par steiner som var gått i oppløsning i jorda. Fyllet besto i hovedsak av kull, rødbrent sand og de over nevnte forvitrede steinene. Det ble tatt ut en prøve i plan og en i bunn av profilen (PK345 og 336). Strukturen tolkes som bunnen av en kokegrop.

Figur 10 Struktur A144, til venstre planbilde etter rensing. Til høyre strukturbilde etter formgraving. Begge bilder er tatt mot sørøst.

Figur 11 A144 etter utvidelse av snittet for profildokumentasjon, bildet tatt mot sørøst.

A171

A171 fremsto etter rensing som en sirkulær form med kullfyll. Størrelsen er på ca. 80 cm i diameter, kullfyllet målte 5 cm i dybde på det tykkeste. Fyllet var kraftig kullholdig og kompakt, og det kom frem én varmepåvirket stein. Det ble tatt ut en kullprøve, PK338. Også dette kan være bunnen av en kokegrop, men kan også være utkast fra A144.

Figur 12 A171, til venstre er planbilde etter rensing mot nord, til høyre er strukturen etter snitting og formgraving sett mot nordvest.

Avkreftede strukturer

To strukturer ble målt inn under forundersøkelsen, men ble avkreftet ved vår undersøkelse. Strukturene 131 og 132 beskrives av fylket som ett kullholdig fyllskifte og avtrykk av staurhull ved siden av hverandre. Kun den ene strukturen ble igjenfunnet, en liten mørk renne som kunne se ut som en del av en naturlig avrenning eller avtrykk fra en rot. Det var noe kull i fyllet, noe som tolkes å komme fra en brannhendelse på overflaten, dette ser vi spor etter flere steder i bunn av torvlaget. Ved litt krasjing forsvant strukturen. Avtrykket av staur fant vi ikke igjen.

Prøver fra sjakt 1

Trekullprøver

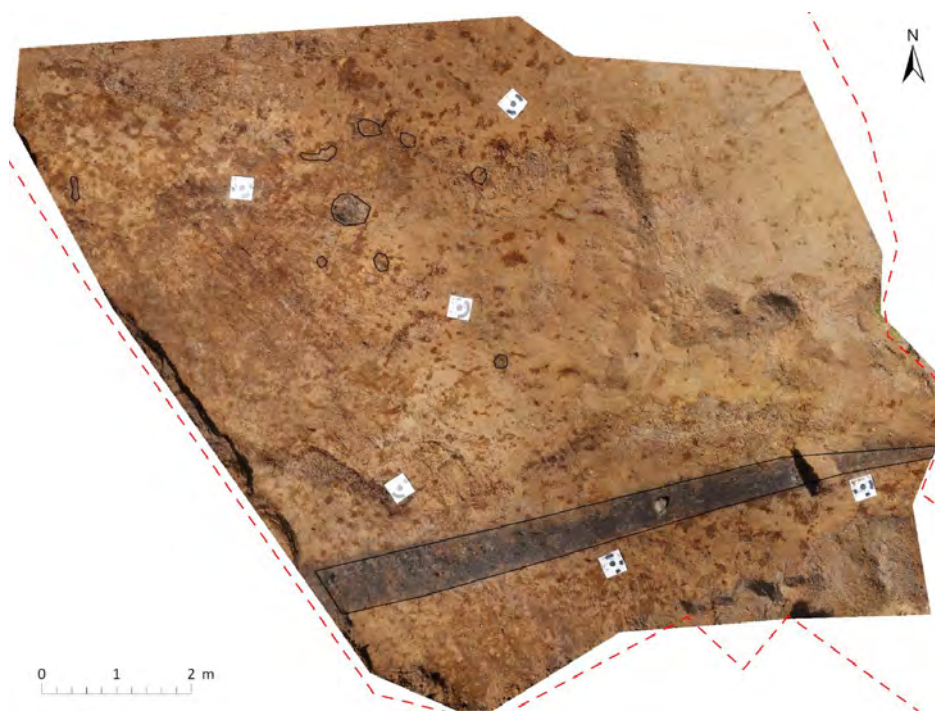
Tabell 1 Dateringsresultat fra sjakt 1

Museumsnr	Intrasisnr	Labnr	Kontekst	Materiale	Datering C14	Datering 95,4 %
Ts16373.1	239	TRa-24216	Kokegrop A100. Prøve tatt i kullinse i topp (etter opprens).	Betula	2070 ± 15 BP	152BC - 3AD
Ts16373.2	245	TRa-24217	Kokegrop A100. Prøve tatt fra bunn i profil.	Betula	1990 ± 15 BP	41BC - 75AD
Ts16373.3	330	TRa-24218	Kullflekk A161. Prøve tatt i snittet.	Alnus	1980 ± 15 BP	35 BC - 112AD
Ts16373.4	336	TRa-24219	Kokegrop A144. Prøve i plan under graving.	Betula	2105 ± 20 BP	171-51BC
Ts16373.5	345	TRa-24220	Kokegrop A144. Prøve fra bunn i profil.	Betula	2090 ± 15 BP	162 -47BC
Ts16373.6	337	TRa-24221	Kokegrop A171, tatt i snitt.	Betula	2105 ± 15 BP	170BC - 52BC

Det ble tatt ut totalt 6 kullprøver fra sjakt 1 og alle ble sendt til datering. I to av kokegropene ble det tatt ut prøve både i plan og i profil. Resultatet vises i tabell 1 og i vedlegg 1. Prøvene viser et spenn i tid fra 170 fvt. til 112 evt., en periode på ca. 300 år, innafor jernalderen. Mer spesifikt i periodene førromersk jernalder og romertid, med hovedvekt i førstnevnte. A100 har en toppdatering til 152 fvt. - 3 evt. og bunndatering til 41 fvt. - 75 evt. og A 144 dateres til 171 - 51 fvt. i topp og 162 - 47 fvt. i bunn. A177 er eldst av de to siste (170 - 52 fvt.), mens A161 dateres til 35 fvt. - 112 evt.

SJAKT 2

Sjakt 2 ble utvidet vestover med ca. 16 m². Det var registrert flere usikre strukturer i dette området, men de lå alle ganske samlet (figur 13 og 14). Det ble rensset opp et større sammenhengende område for å få en oversikt over disse. Noen av de registrerte strukturene fant vi igjen, andre ikke. Det kom også frem et par ekstra avtrykk i bakken/strukturer, men alle ble snittet og avkreftet. De avkreftede er kun dokumentert med foto. Totalt sett har vi undersøkt et flertall strukturer, men kun bekreftet og dokumentert to staur og to stolpehull, alle er litt usikre og det ble ikke avdekket noe system de kunne inngå i. Strukturene A255, 268, 276, 294 og 352 er avskrevet i felt.

Figur 13 Ortofoto som viser strukturene i sjakt 2.

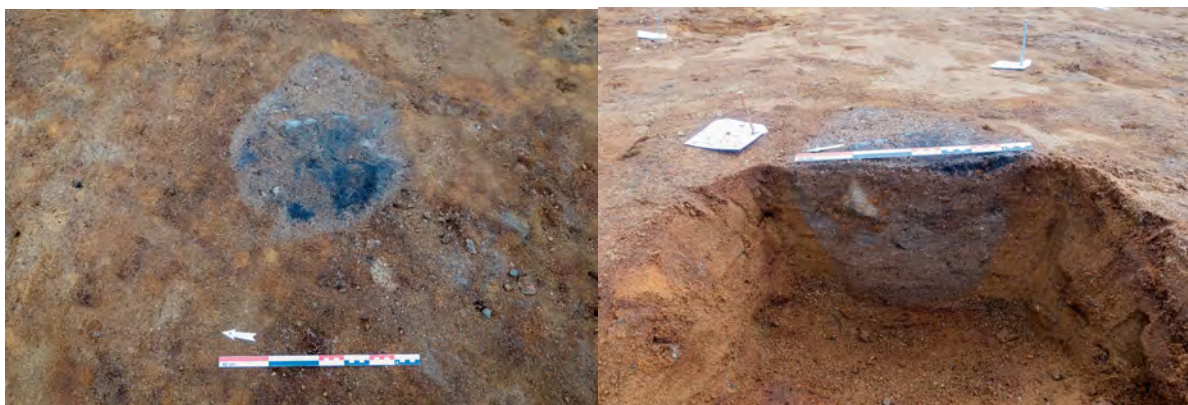

Figur 14 Oversiktsbilde over strukturene i sjakt 2, i bakgrunnen skimtes Kongsvik kirkegård og kapell. Foto mot sørvest.

Stolper og staur

Den største og tydeligste av strukturene i sjakt 2 var **A300**. Denne var registrert som struktur 128, mulig ovn. Etter at et større område tilstøtende var avtorvet og strukturen rensert opp var det klart at det dreide seg om en enkel struktur. Den var sirkulær i formen, 40 cm i diameter og 35 cm dyp. Bunnen er buet flat og sidene skråner utover. Kantene av en større stein stikker opp i den østre delen og øst for denne har strukturen et avvik fra den sirkulære formen med en utposning (figur 15 til venstre).

Fyllet besto av lysere grå sand enn området rundt, med spredt kull og lite steiner. Kullet lå hovedsakelig helt i toppen. Steinen som er synlig i plan kom også frem i øvre del av profilen og var minst 20 cm stor (figur 15 til høyre). Denne steinen markerte også et skille i fyllet i profilen. Under steinen besto massene av mer ensartet lys og rosa sand, mens det over var mer spettet og mørkere i fargen. Rundt, og rett under, steinen var det et lag med noe brunere sandmasser og sjatteringer med brunt og grått. Strukturen tolkes som et gjenfylt stolpehull, der nedre del er kollaps etter at stolpen ble tatt opp. Steinen og sanden over er deretter fylt på.

Figur 15 A300, til venstre vises strukturen i plan, til høyre profil etter snitting. Begge bildene er tatt mot øst.

Det andre stolpehullet er **A310**, det var 18 cm i diameter og 8 cm dypt (figur 16). I plan var det vanskelig å se, da fyllet hadde tilnærmet samme farge som undergrunnen rundt, men skilte seg ut i tekstur og ved at det var en god del små røtter i laget sammenlignet med området rundt. Det ble observert en kullbit, men denne ble ikke samlet inn og det kom ikke frem kull i profilen. Etter snitting var bunnen avrundet og tolkningen mer usikker, det forblir dermed et mulig stolpehull.

Figur 16 A310, mulig stolpehull i plan mot øst til venstre og i profil mot nord til høyre.

Av de to staurhullene var **A282** det tydeligste, det målte 20 cm i diameter og var 14 cm dypt. Fyllet var lyst brunt/beige gruslag i toppen, nedover var sand og silt i samme lys beige gjeldende med grå silt i bunnen. **A288** var 19 cm i diameter og 10 cm dypt. Fyllet hadde en grå farge mot den rødbrune fargen på undergrunnen rundt, Fyllet var også mindre kompakt enn den øvrige sanda i området. De er begge usikre i tolkningen.

Grøft

Grøfta **A317** var 8,4 m lang, øst-vest orientert igjennom den sørligste delen av sjakt 2, og den fortsatte under torva i begge retninger (figur 13 og 14). Grøfta var ca. 66 cm bred på det bredeste og smalnet til 15 cm bredde i den østre enden, der den også bøye av litt mot sør. Dybden varierte mellom 10 og 20 cm og både kanter og bunn er avrundet. Fylket grov ett snitt igjennom sjakta (profillinjer C392 og C394), og vi laget ytterligere to snitt (fra vest mot øst: C376, C378, C380 og C382). I tillegg ble det rensset opp en profil i den østre kanten av feltet. Fyllet i grøfta besto av organisk materiale blandet med sand, grus og silt, med noe kull. Mot bunnen var det antydning til aurbelle.

Profilbildet til venstre i figur 17 viser det vestligste snittet av grøfta (C376), der makroprøven ble tatt. Profilen viser en avrundet bunn med et kullholdig lag nederst med en sandlinse over, deretter består fyllet av heterogene mørke masser med sand, grus og silt, iblandet kull.

Profilbildet til høyre i figur 17 viser grøfta på skrå inn i profilen i den østre avgrensingen av sjakta. Her var lagene bevart helt opp i torva. I denne delen av sjakta er gravd et stykke nedi sanda under avtorvingen slik at det mørke fyllet i grøfta er fjernet. Dette fyllet vises dog i profilen. Profilen viser også at det er fylt i masser i grøfta, og disse massene skiller seg fra den øvrige matjorda ved å være litt lysere i fargen. Avgrensingen av dette fyllet går helt opp i torvlaget.

Det ble tatt ut både en kullprøve, PK5015, og en makrofossilprøve, PM371. Figur 18 viser deler av sjakta etter at snittene er gravd. Til venstre vises grøfta mot vest med snitt C380 i forgrunnen og kullprøven som ble tatt ut er markert. I bakgrunnen vises snitt C376 der makroprøven er tatt ut. Til høyre sees grøfta mot øst og viser alle snittene, i forgrunnen C378, lengre bak C382, fylket sitt snitt bakerst og i kanten av feltet vises området med profilen som vises til høyre på figur 17.

Tolkningen av grøfta er usikker, men den fremstår som gammel (de kullholdige mørke massene), med en nyere innfylling.

Figur 17 A317, til venstre vises det vestligste snittet i grøfta (C376), dette er også snittet der makroprøven ble tatt fra den øvre delen av fyllet, bildet er tatt mot vest. Til venstre har Troms fylkeskommune dokumentert profilen i den østre enden av grøfta, der grøfta snittes på skrått, bildet er tatt mot sørøst.

Figur 18 A317, til venstre vises vestre del av sjakta med snitt C380 sett mot vest, graveskjeen markerer uttak av kullprøve Ts16373.8/P5015. I bakgrunnen vises snitt C376. Til høyre sees grøfta mot øst og viser alle snittene, i forgrunnen C378, lengre bak C382, fylket sitt snitt bakerst og i kanten av feltet vises området med profilen som vises til høyre på figur 17.

Prøver fra sjakt 2

Trekullprøver

Tabell 2 Dateringsresultat fra sjakt 2

Museumsnr	Intrasnr	Labnr	Kontekst	Materiale	Datering C14	Datering 95,4 %
Ts16373.7	370	TRa-24222	Stolpehull A300 , tatt i kullinse i plan.	Bjørk	2185 ± 15 BP	355 – 172 BC
Ts16373.8	5015	TRa-24223	Grøft A317 , prøve tatt i snitt 380.	Bjørk	1520 ± 25 BP	440 – 605 AD

Det ble tatt to kullprøver fra sjakt 2, begge er sendt til analyse. Resultatene vises i tabell 2 og vedlegg 1. Stolpehullet dateres til førromersk jernalder og grøfta til folkevandringstid.

Makrofossiler

Tabell 3 Resultat av makrofossilanalysene

Museumsnr	Intrasnr	Kontekst	Materiale
Ts16373.9	371	Fyll i grøft A317 , fra profil C376 .	Forkullede rester etter skrubber, krekling, starr og barnåler av einer.
Ts16373.10	375	Stolpehull A300 , prøve fra profil av nedre del av stolpen	Kun uforkullede planterester.

Det ble tatt to makroprøver fra sjakt 2, begge ble sendt til analyse. Resultatene vises i tabell 3 og vedlegg 2. I begge prøvene ble det identifisert uforkullede planterester som tolkes til å være fra moderne vegetasjon. Disse inkluderer starr og dvergjamne. I prøve 375 fra stolpehullet A300 ble det kun identifisert slike uforkullede planterester. I prøve 371 fra grøft A317 ble det også identifisert forkullede frø av skrubbe, krekling, starr og barnåler fra einer.

Analyseresultatene tyder på utnyttelse av hei og buskvekster i utmark, enten i form av sinking av spiselige vekster, eller til brensel. De forkullede makrofossilene kan komme fra avsviing av marken, eller de kan være sekundærdeponert brent materiale eller avfall.

DISKUSJON

KRONOLOGI PÅ LOKALITETEN

Den eldste strukturen på lokaliteten var stolpehullet A300. Stolpehullet tolkes som fylt igjen etter at stolpen var tatt opp, fordi det lå en stor stein i den øvre delen, og fyllmassen over denne var av en noe annen type enn de under steinen. Dateringen til 355 – 172 BC er fra en kullflekk på toppen av stolpehullet, og kan representerer tidspunktet der stolpen ble tatt opp og hullet fylt igjen, men det ble ikke funnet noe daterbart materiale i selve stolpehullet. En prøve med massene i den nedre delen ble analysert for makrofossiler, men gav ingen forkullede planterester som kunne identifiseres eller dateres. Dateringen kan dermed også være en rest etter en annen eldre aktivitet, som er innblandet ved innfylling av stolpehullet.

Nest eldst, men fortsatt fra førromersk jernalder er A144 (171 – 51 fvt. i topp og 162 – 47 fvt. i bunn) og A171 (170 – 52 fvt), der A144 tolkes som bunnen av en kokegrop og A171 som rester etter utkast fra denne. Den siste strukturen i denne klyngen på tre kullflekker, A161, fikk en senere datering til 35 fvt. – 112 evt. og er med det yngre og uten en relasjon til de to andre strukturene.

A100 tolkes også som bunnen av en kokegrop som er fylt igjen etter siste bruk med kullholdige sandmasser. Toppdateringen til 152 fvt. - 3 evt. er eldre enn bunndateringen, 41 fvt. – 75 evt., noe som forsterkes ved å se på beregningene innad i dateringene, der toppdateringen med 83 % sannsynlighet kan dateres til 120-39 fvt. og bunnen med 69,8 % sikkerhet kan dateres til 1 fvt. – 75 evt. Toppdateringen kan representere brannlaget som er observert flere steder på lokaliteten, ved at masser fra det omkringliggende området er fylt inn i toppen av gropa.

Den yngste strukturen på lokaliteten er grøfta A317. Det mørke kullholdige fyllet i grøfta dateres til 440 – 605 evt. og folkevandringstid. Makrofossilanalysen fra dette fyllet gav resultater som kan tolkes som at området i perioden har bestått av hei og utmark, og har vært svidd av, men det kan også tolkes som at rester etter innsanket materiale har vært utnyttet og brent, og deretter havnet i grøfta som avfall. Alle identifisert arter er vanlige forekommende vegetasjon i Nord-Norge og kan ha grodd på stedet i tidligere tider. Vi anser den første tolkningen som mest sannsynlig. Det gir imidlertid ingen åpenbar forklaring på grøftas funksjon.

LOKAL KONTEKST

Flere av strukturene skal trolig sees i sammenheng med lokaliteten Kongsvik kirkegård (id 272598). Som nevnt tidligere, så lå denne lokaliteten lengre sør på samme jorde som vår lokalitet (figur 1). Det ble undersøkt og dokumentert to treskipet langhus, to ovnsanlegg, kokegroper og andre nedgravninger. Dateringene herifra er til førromersk jernalder (ca. 383-160 fvt.). Den eldste dateringen vår (355-172 fvt.), fra overflaten på stolpehull A300, passer godt med disse dateringene. Den eldste kokegropa (ca. 170-50 fvt.) er noe yngre, det samme er dateringen tatt i overflaten på kokegrop A100 (152 fvt. - 3 evt.).

Noen steder i sjaktene var det rester etter et kullag i bunnen av matjordslaget, dette kan tolkes som rester etter en brannhendelse, men sporene er utydelig. Vi har likevel dateringer fra strukturene, som kan knyttes en slik hendelse, og går litt videre med denne tolkningen. To av prøvene er tatt fra overflaten, og ikke i profil eller i direkte kontekst i en struktur. Den første er feltets eldste datering (A300, 355-172 fvt.), denne korresponderer med aktiviteten på Kongsvik kirkegård. Den andre er toppdateringen fra kokegrop A100 (152 fvt. - 3 evt.). Den siste dateringen er fra grøfta A317 (440 – 605 evt.), der tolkningen om avsviing presenteres av arkeobotanikerne med bakgrunn i analysen av makrofossiler. Disse dateringene kan tolkes dithen at det i forbindelse med bosetting ved Kongsvik kirkegård ble startet opp et svedjebruk i førromersk jernalder, som fortsatte igjennom eldre jernalder og inn i folkevandringstid. Resultatene fra makrofossilanalysen av fyllet i grøft A317 viser at det fortsatt kan ha vært hei og utmark i deler av området i folkevandringstid, noe som kan indikere at kun en liten del av jordet ble dyrket og at lokaliteten vår ligger i utkanten. Lokaliteten ligger i dag også i grenseområdet mellom innmark og utmark og matjorda er tykkere i de sørlige delene av lokaliteten, nord og østover fremstår det som mer skrint med elva og berget som avgrenser området.

Vi har spor etter svedjebruk i førromersk jernalder på Evenskjær syd (id 180565) (Sjögren m. fl., 2018) på andre siden av Tjeldsundet. Også på Kveøya og ved Berg-Engen i Kvæfjord kommune er det påvist jordbruk i denne perioden, og trolig med brenning av marka som metode (Arntzen og Sommerseth, 2010, Sjögren og Arntzen, 2013, Oppvang, Sjögren og Kjellman, 2019).

I Kongsvik og omegn er det registrert flere kulturminner som dateres til eldre jernalder (se figur 3), blant annet flere gravrøyser. Noen av de som er undersøkt i senere tid har dateringer til samme tidsrom som Kongsvikdalveien. Rett over Tjeldsundet ligger det et kokegropsfelt på Sand (id 272898) med dateringer til 350-100 fvt. (Luneborg, 2023). På Haubakken (id 215473) i Hårvika ble det undersøkt to kokegroper med dateringer til 765-542 fvt. og 430-544 evt. Lengre nord, på lokaliteten Gausvik 5 er kokegroper og stolpehull datert til tidsrommet 769 – 180 fvt. En grop på samme lokalitet dateres til 32 fvt. - 112 evt. Våre kokegroper dateres i overgangen mellom førromersk jernalder og romertid, mens fyllet i grøft A317 dateres til folkevandringstid.

OPPSUMMERING

Undersøkelsen hadde som målsetting å kartlegge, datere og funksjonsbestemme de ulike typer aktivitetsspor som kom frem, for å undersøke og forstå organiseringen på lokaliteten og feltet, samt relasjonen til gård og boplass.

Det ble avdekket og undersøkt ni arkeologiske strukturer. Den nordlige delen av feltet hadde kokegropaktivitet, mens i sør ble det funnet stolpehull, staur og en grøft. Strukturene på lokaliteten ser ut til å være rester etter sporadisk og ulik bruk i flere ulike perioder i jernalderen, med hovedvekt i førromersk jernalder. To av strukturene tolkes som rester etter kokegroper, en strukturtype som vanligvis tolkes som brukt i sammenheng med matlaging. Gropene er ikke store og de har ulik datering, noe som ikke taler for at de er en del av et større kokegropsfelt. De kan heller tenkes å ha en relasjon til bosetting i nærheten. Dateringene knytter heller ikke strukturene direkte til bosettingen ved Kongsvik kirkegård, men dateringene som sammenfaller, foreslås her at knyttes til denne bosettingen ved å representere jordbruk.

Kokegropene, stolper, staur og grøften så ikke ut til å ha noen relasjon til hverandre og ligger ikke organisert slik man ville forvente om de var del av en bygning eller konstruksjon og de har ulike dateringer. De representerer heller bruk av området i flere perioder i jernalderen. Det er stor sannsynlighet for at det ligger kulturminner under jordet som skiller Kongsvikdalveien fra Kongsvik kirkegård, og at disse vil kunne kaste lys over relasjonene mellom de to lokalitetene og aktiviteten som har foregått her.

LITTERATUR

Arntzen, J.E. og Sommerseth, I. (red.) (2010) *Den første gården i Nord-Norge: jordbruksbosetting fra bronsealder til jernalder på Kveøy*. Tromsø, Kulturvitenskap, 2010:39. Tromsø: Tromsø museum – Universitetsmuseet, Universitetet i Tromsø.

Niemi, A.R. (2024) *Prosjektplan Kongsvikdalveien, id 320234. Bosetting/aktivitetsområde fra jernalder*. Norges arktiske universitetsmuseum. Upublisert prosjektplan.

Sjögren, P. og Arntzen, J.E. (2013) Agricultural practices in Arctic Norway during the first millennium b.c. . *Veget Hist Archaeobot* **22**, 1–15. <https://doi.org/10.1007/s00334-012-0346-2>

Sjögren, P., Oppvang, J., Kjellman, E. og K.E. Lind (2018) *Evenskjer Syd, Skånland k. Dokumentasjon av dyrkingslag fra Førromersk Jernalder og Vikingtid*. Tromsø Museum – Universitetsmuseet, Arkeologiske rapporter.

Oppvang, J., Bruun, I. M. and Kjellman, E. (2025) “Arkeologi langs Hålogalandsvegen: Samlede resultater fra de arkeologiske undersøkelsene langs Hålogalandsvegen 2020-2022”, *Tromsø*. Tromsø, Norway, (2). doi: [10.7557/9vtmrb52](https://doi.org/10.7557/9vtmrb52).

Oppvang J., Sjögren, P og E. Kjellman (2019). *Arkeologisk undersøkelse av dyrkingslag id. 147704, Berg/Engen, Kvæffjord k.* Tromsø Museum – Universitetsmuseet, Arkeologiske rapporter.

VEDLEGG

Vedlegg 1 – Dateringsrapport fra NTNU nasjonallaboratoriet

Vedlegg 2 – Rapport fra arkeobotaniske analyser ved Arkeologisk Museum i Stavanger

National Laboratory for Age Determination
14C Result Report

Norges arktiske universitetsmuseum
Lars Mørtings veg 10
9006 Tromsø

Measurement references:
Selzer et al., Radiocarbon 61(6), 2019

Calibration references:
OxCal v4.4.4 Bronk Ramsey (2021); r15
Atmospheric data from Reimer et al (2020)

Sample Name	Fraction	14C content	14C Age	d13C	Calibrated Age Ranges	Wood species	% C mgC	Fraction	14C Age
		(pMC)	(rounded)	(from AMS system)				Yield(%)	(not rounded)
TRa-24216 Ts16373.1 (239)	Betula sp. 1 piece., Alkali Residue	77.29 ± 0.13	2070 ± 15 BP	-26.2 ± 0.5 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 1 piece.	65	1.75	52
					101BC (46.3%) 67BC				
					60BC (21.9%) 43BC				
					95.4% probability				
					152BC (6.6%) 131BC				
					120BC (83.6%) 39BC				
					128C (5.3%) 3AD				
TRa-24217 Ts16373.2 (245)	Betula sp. 1 piece., Alkali Residue	78.03 ± 0.13	1990 ± 15 BP	-26.8 ± 0.7 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 1 piece.	69	1.85	60
					13AD (68.3%) 70AD				
					95.4% probability				
					35BC (8.5%) 14BC				
					5AD (60.9%) 82AD				
					97AD (6.0%) 112AD				
TRa-24218 Ts16373.3 (330)	Alnus sp. 3 pieces., Alkali Residue	78.17 ± 0.13	1980 ± 15 BP	-30.7 ± 0.2 ‰	68.3% probability	Alnus sp. - 2 pieces. All charcoal has been used.	65	1.11	35
					156BC (54.4%) 96BC				
					72BC (13.9%) 57BC				
					95.4% probability				
					171BC (95.4%) 51BC				
TRa-24219 Ts16373.4 (336)	Betula sp. 1 piece., Alkali Residue	76.95 ± 0.16	2105 ± 20 BP	-28.0 ± 0.2 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 1 piece.	72	2.1	70
					147BC (7.1%) 139BC				
					110BC (61.2%) 51BC				
					95.4% probability				
					162BC (95.4%) 47BC				
TRa-24220 Ts16373.5 (345)	Betula sp. 1 piece., Alkali Residue	77.11 ± 0.14	2090 ± 15 BP	-25.5 ± 1.9 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 1 piece.	65	1.94	66
					156BC (55.9%) 97BC				
					71BC (12.4%) 58BC				
					95.4% probability				
					170BC (95.4%) 52BC				
TRa-24221 Ts16373.6 (337)	Betula sp. 1 piece., Alkali Residue	76.95 ± 0.12	2105 ± 15 BP	-26.9 ± 0.5 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 1 piece.	64	1.86	46
					351BC (52.2%) 295BC				
					209BC (12.0%) 196BC				
					185BC (4.1%) 179BC				
					95.4% probability				
					355BC (60.9%) 281BC				
					231BC (34.6%) 172BC				
TRa-24222 Ts16373.7 (370)	Betula sp. 1 piece., Alkali Residue	76.19 ± 0.12	2185 ± 15 BP	-27.6 ± 0.2 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 1 piece.	66	1.78	57
					545AD (68.3%) 587AD				
					95.4% probability				
					440AD (2.9%) 459AD				
					478AD (4.4%) 497AD				
					533AD (88.2%) 605AD				
TRa-24223 Ts16373.8 (5015)	Betula sp. 4 piece., Alkali Residue	82.75 ± 0.24	1520 ± 25 BP	-28.1 ± 0.2 ‰	68.3% probability	Betula sp. - 4 pieces. All material has been used.	64	1.79	61

Makrofossilanalyse av prøver fra arkeologiske undersøkelser på Kongsvikdalveien

ID 320234, Gnr. 167, Bnr. 8, 32, 156,
Tjeldsund kommune, Troms fylke

Hanne Øvretveit Helgeland & Sara Westling

UIT projektnr: Ts 16373

Oppdragsgiver: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT

Stikkord: Makrofossilanalyse, jernalder

Oppdragsrapport 2025/13

Universitetet i Stavanger,
Arkeologisk museum,
Avdeling for fornminnevern

Utgiver:
Universitetet i Stavanger
Arkeologisk museum
4036 STAVANGER
Tel.: 51 83 31 00
Fax: 51 84 61 99
E-post: post-am@uis.no

www.arkeologiskmuseum.no

Stavanger 2025

Makrofossilanalyse av prøver fra arkeogiske
undersøkelser på Kongsvikdalveien. ID
320234, Gnr. 167, Bnr. 8, 32, 156,
Tjeldsund kommune, Troms fylke

Hanne Øvretveit Helgeland & Sara Westling

ARKEOLOGISK
MUSEUM

Universitetet i Stavanger

Innberetning til topografisk arkiv

Vår ref. (arkivnummer):

Dato: 02.05.25

Kommune: Tjeldsund
Gårdsnavn: Kongsvik
Gnr: 167
Bnr: 8, 32, 156
Lokalitetsnavn: Kongsvikdalveien
Oppdragsgiver: Norges arktiske universitetsmuseum, UiT
Adresse: Lars Thorings veg 10, 9006 Tromsø

Sakens navn: Kongsvikdalveien
Saksnr (p360/arkiv): 25/04837
KulturminneID: 320234
Hoh.:

UIT prosjekt nr: Ts 16373
AM prosjekt nr: OP-10488-04

Saksbehandler: Anja Roth Niemi

Saken gjelder: Analyse av makrofossilprøver fra arkeologisk undersøkelse av bosetningsområde fra jernalder.
Stikkord resultater: Makrofossilanalyse, jernalder

Innholdsfortegnelse

Tabelliste.....	2
Figurliste	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING.....	4
1.1 Bakgrunn for undersøkelsen	4
1.2 Personer tilknyttet undersøkelsen	4
2 METODE.....	5
3 ANALYSERESULTATER.....	6
4 TOLKNING AV DET ARKEOBOTANISKE MATERIALET	9
4.1 Om arter identifisert i makrofossilanalysen.....	9
4.1.1 Chamaepericlymenum suecicum, Skrubber	9
4.1.2 Empetrum nigrum, Krekling.....	9
4.1.3 Juniperus communis, Einer	9
5 LITTERATURLISTE.....	10

Tabelliste

Tabell 1 Forkullede og uforkullede makrofossiler fra Kongsvikdalveien	6
Tabell 2 Prøveinformasjon og resultat fra sortering av flot og floteringsrest for prøvene fra Kongsvikdalveien.	7

Figurliste

Figur 1 Forkullet frø av skrubber, Chamaepericlymenum suecicum fra grøft A317.....	7
Figur 2 Forkullede frø av krekling, Empetrum nigrum, fra grøft A317.....	8
Figur 3 Forkullede barnålfragmenter av einer, Juniperus communis, fra grøft A317.....	8

SAMMENDRAG

Under utgravningen av et bosetningsområde (Id 320234) fra jernalderen i Tjeldsund, Troms som Norges arktiske universitetsmuseum foretok, ble det tatt jordprøver for makrofossilanalyse fra et stolpehull og en grøft. Denne rapporten presenterer resultater fra makrofossilanalyse som ble foretatt på prøver fra utgravningen.

2 makrofossilprøver ble analysert ved Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger. Prøvene inneholdt frø av krekling, skrubber, starrfamilien og barnåler av einer. Det viser utnyttelse av hei og skogområder. Krekling og skrubber er spiselige planter som kan ha vært sanket.

1 INNLEDNING

Denne rapporten presenterer resultatene fra makrofossilanalysen av prøver fra Kongsvikdalveien, Tjeldsund kommune, ID 320234, prosjektnummer Ts 16373.

1.1 Bakgrunn for undersøkelsen

Under Norges arktiske universitetsmuseums utgravning av et bosetningsområde (Id 320234) fra jernalderen i Tjeldsund, Troms ble det tatt jordprøver for makrofossilanalyse fra et stolpehull og en grøft. De ble sendt til Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger, for analyse.

1.2 Personer tilknyttet undersøkelsen

Makrofossilanalysen ble utført på Arkeologisk Museum, Universitetet i Stavanger (AM) av arkeobotaniker Hanne Øvretveit Helgeland. Prøvene ble flotert og sortert av Hanne Øvretveit Helgeland.

2 METODE

2 prøver ble sendt til AM for makrofossilanalyse. Prøvene ble flotert i vann ved bruk av en Siraf-type floteringsmaskin (utviklet etter Williams, 1973) og deretter vasket gjennom en sikt med maksimum maskevidde av 500µm, i samsvar med AM sin veiledning for preparering av prøver til arkeobotanisk analyse. Det organiske materialet som ble fanget i sikten ble tørket og siden sortert og analysert. Floteringsresten (materialet som ikke flyter) ble vasket og sortert for å plukke ut funn og mikroarkeologisk materiale inkludert bein, skjell og planterester.

I makrofossilanalyse er identifisering basert på det at diasporer, dvs. frø, frukter, nøtter, samt andre plantedeler, har morfologiske særtrekk som kan danne grunnlag for identifikasjon som art, slekt eller familie. Identifikasjoner ble gjort ved sammenligning av arkeologiske plantedeler med publisert og digitalt referansemateriale med illustrasjoner og beskrivende tekst, samt referansesamlingen ved AM. Følgende referansepublikasjoner er relevante for identifisering av førhistoriske planterester fra Nord-Europa: Anderberg (1994), Beijerinck (1947), Berggren (1969, 1981), Bertsch (1941), Cappers et al. (2006), Dombrovskaya et al. (1959), Griffin & Sandvik (1989), Jacomet (2006), Katz et al. (1965, 1977), Korsmo (2001), Neef et al. (2012), og Schoch et al. (1988). Nomenklaturen for vitenskapelige og norske navn på planter benyttet i tekst, diagram og tabeller er etter Mossberg & Stenberg (2018).

3 ANALYSERESULTATER

To prøver ble analysert, prøve 371 fra grøft A317 og prøve 375 fra stolpehull A300. Begge prøvene inneholdt trekull, men kun prøve 371 inneholdt forkullede frø og andre identifiserte plantedeler. Fra begge prøvene var det uforkullede frø av starr, *Carex* sp. Det ble også funnet 22 uforkullede sporer av dvergjamne, *Selaginella selaginoides* i prøve 371. Uforkullet plantemateriale er mest sannsynlig fra den moderne vegetasjonen på stedet og blir ikke diskutert sammen med øvrige resultater her. Identifikasjoner av forkullede og uforkullede frø fra prøvene vises i Tabell 1 mens prøvedetaljer og observasjoner gjort i løpet av sortering vises i Tabell 2. Fragmenterte planterester og ikke-botaniske rester presenteres i tabellene ved bruk av følgende system: * = 1-15, ** = 16-50, *** = 51-100, **** = >100.

I prøve 371 fra grøft A371, var det funnet forkullet frø av skrubbe, *Chamaepericlymenum suecicum*, krekling, *Empetrum nigrum* og et frø kun identifisert til starrfamilien, Cyperaceae. 1 av 5 krekling frø var kun delvis forkullet, og det var også et umodent flatt uforkullet krekling frø i samme prøve. Samme prøve inneholdt også forkullede fragmenter av barnåler fra einer, *Juniperus communis*. Prøve 375 fra stolpehull A300 inneholdt ingen identifiserte forkullede makrofossiler.

Tabell 1 Forkullede og uforkullede makrofossiler fra Kongsvikdalveien

Prøvenummer		PM371	PM375
Strukturnummer		A317	A300
Forkullet	<i>Empetrum nigrum</i>	7	
	<i>Juniperus communis</i> , barnål fragment	14	
	Cyperaceae	1	
	<i>Chamaepericlymenum suecicum</i>	1	
	Indet. plantedel		1
	Indet. frø	1	
Uforkullet	<i>Empetrum nigrum</i> cf.	1	
	<i>Carex distigmatica</i>	1	
	<i>Carex tristigmatica</i>		2
	<i>Selaginella selaginoides</i>	22	
	Indet. frø	2	

Tabell 2 Prøveinformasjon og resultat fra sortering av flot og floteringsrest for prøvene fra Kongsvikdalveien.

Kongsvikdalveien Ts. 16373			
Prøveinformasjon	Prøvenummer	PM371	PM375
	Arkeologisk objekt nr	A317	A300
	Strukturtype	Grøft	Stolpe hull
	Volum før flottering i l	6	4,5
	Volum i ml	50	15
Fra sortering	% trekull	10	20
	% minerogent materiale	5	<5
	% moderne røtter	80	70
	Forkullet frø	*	
	Uforkullet frø	*	*
	Cenococcum	***	*
	Trekull >4mm		*
	Trekull <4mm	***	***
	Insekter	**	*
Floteringsrest	Volum i L	0,8	0,9
	Trekull >4mm (antall)	*	*
	Trekull >4mm (vekt i g)	0,23	0,74
	Annet: skjellsand		*

Figur 1 Forkullet frø av skrubbeær, *Chamaeperichyllum suecicum* fra grøft A317.

Figur 2 Forkullede frø av kreklig, *Empetrum nigrum*, fra grøft A317.

Figur 3 Forkullede barnålfragmenter av einer, *Juniperus communis*, fra grøft A317.

4 TOLKNING AV DET ARKEOBOTANISKE MATERIALET

I prøvene analysert var det funn av forkullede makrofossiler av krekling, skrubbær og einer. Det tyder på utnyttelse av hei og buskvekster i utmark, i form av sanking av ville spiselige vekster eller brensel-samling. Det ble funnet frø fra bær av skrubbær og krekling, mens det var barnåler av einer. Bær av krekling og skrubbær er spiselige bær som har vært brukt i både mat og drikke. Det var her funnet barnåler av einer, men også bær av denne arten er spiselig. Makrofossilene ble funnet i grøft A317 beskrevet som «grøft med ukjent funksjon». De forkullede makrofossilene kan komme fra avsviing, eller være sekundær deponering av brent materiale/avfall i grøften.

4.1 Om arter identifisert i makrofossilanalysen

4.1.1 *Chamaepericlymenum suecicum*, Skrubbær

Skrubbær vokser på fuktig, mager mark. Den er vanlig i hele Norge, men er en kystbundet plante på den nordlige del av kontinentene. Frøene har form som to kuler satt sammen med en forhøyning tvers over. Overflaten er glatt. Bærene har vært brukt som hønsefôr og i noen grad som grisemat (Høeg 1976). Fægri (1970) skriver at det under utgravning på Bryggen i Bergen ble funnet kjerner av skrubbær. Den må ha hatt en betydning i husholdningen. Skrubbær er også funnet i middelalderlag i Trondheim (Griffin & Sandvik 1989).

4.1.2 *Empetrum nigrum*, Krekling

Krekling er en lavvoksende, delvis krypende busk som vokser på hei og skogmark. Den er vanlig i hele landet og har bær lignende steinfrukter som blant annet har blitt brukt til saft (Høeg 1976). Både bær og lyng ble også brukt til farging. Bærene ga brun eller mørkt rød farge, og lyngen ga en sitrongul farge til ulltøy (Pettersson 2005).

4.1.3 *Juniperus communis*, Einer

Einer er vanlig i hele landet, og den vokser som lav busk på hei, fjell, beitemark og skog (Mossberg & Mossberg 2018). Einebær er funnet tidligere i stolpehull med materiale fra tidlig vikingtid og i middelalderlag i Oslo (Griffin & Sandvik 1989). Høeg (1976) skriver at den fra de eldste tider har spilt en uvanlig stor rolle i det praktiske liv og i folketroen. De er gode for det meste: hoste, krampe i magen, magesmerter, setter fart i fødselen, styrker hjernen og hjelper hukommelsen. Utkok tar livet av ormer hos barn. Bading i avkok av einer-aske hjelper mot kløe og skabb. Utkok virker appetittvekkende og hjelper mot fallesyke (epilepsi). Veden er seig, fast og svært holdbar. Veden egner seg godt til trenagler, gjerdestaur og kornstaur. Einebuskene ble mange steder skjært for at de skulle vokse seg rette. En vanlig anvendelse har vært å bruke einebær som golvstrø, særlig i begravelser. Den friske lukten kan ha vært en av årsakene til den betydningen einer hadde ved slike anledninger. Einebær har også vært brukt som ølkrydder (Behre 1999).

5 LITTERATURLISTE

- Anderberg, A.-L. (1994). *Atlas of seeds and small fruits from Northwest-European plant species: Part 4. Resedaceae – Umbellifereae*. Naturhistoriska riksmuseet.
- Behre, K.-E. (1999). The history of beer additives in Europe – a review. *Vegetation History and Archaeobotany*, 8, 35–48.
- Beijerinck, W. (1947). *Zadenatlas der Nederlandsche Flora*. Wageningen.
- Berggren, G. (1969). *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species: Part 2. Cyperaceae*. Swedish Natural Science Research Council.
- Berggren, G. (1981). *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species: Part 3. Salicaceae – Cruciferae*. Swedish Natural Science Research Council.
- Bertsch, K. (1941). *Früchte und Samen: ein Bestimmungsbuch zur Pflanzenkunde der vorgeschichtlichen Zeit. Handbücher der praktischen vorgeschichtsforschung*. F. Enke.
- Cappers, R.T.J., Bekker, R.M. & Jans, J.E.A. (2006). *Digitale Zadenatlas van Nederland*. Barkhuis.
- Dombrovskaya, A.V., Korenyeva, M.M. & Turemnov, S.M. (1959). *Atlas of the Plant Remains Occurring in Peat*. Nauka.
- Fægri, K. (1958). *Norges planter: blomster og trær i naturen, med et utvalg fra våre nabolands flora*. Bind I-III. Oslo: Cappelen.
- Griffin, K., Økland, R. H., Jones, A. K. G., Kenward, H., Lie, R. W., & Shia, E. (1988). "Mindets tomt" – "Søndre felt" – *Animal bones, moss-, plants-, insect-, and parasite remains*. In E. Shia (Ed.), *De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo*. Bind 5 (pp. 67–92). Alvheim & Eide akademisk forlag.
- Griffin, K., & Sandvik, P. U. (1989). *Fruktar, frø og makrofossiler – funksjoner og aktiviteter belyst gjennom analyser av jordprøver*. Meddelelser nr. 19. Riksantikvaren, Utgravningskontoret for Trondheim.
- Høeg, O.A. (1976). *Planter og tradisjon*. Universitetsforlaget.
- Jacomet, S. (2006). *Identification of cereal remains from archaeological sites*. Archaeobotany lab, IPAS, Basel University.
- Katz, N.Ya., Katz, S.V. & Kipiani, M.G. (1965). *Atlas and keys of fruits and seeds occurring in the Quaternary deposits of the USSR*. Nauka.
- Katz, N.Ya., Katz, S.V. & Skobeyeva, E.I. (1977). *Atlas of Plant Remains in Peat*. Nedra.
- Korsmo, E., Videm, T. & Fykse, H. (1981). *Korsmos ugrasplandsjer*. Landbruksforlaget.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. (2018). *Gyldendals Store Nordiske Flora*. Gyldendal Norsk Forlag.

Neef, R., Cappers, R.T.J., Bekker, R.M., Boulous, L., Dinies, M., Ertuğ, Z.F., Keller, N., Lahitte, M., Meulenbeld, G.J. & Zhu, Y.P. (2012). *Digital Atlas of Economic Plants in Archaeology*. Barkhuis & Groningen University Library.

Williams, D. (1973). *Flotation at Siraf*. *Antiquity*, 47(188), 288-292.